

STRESZCZENIE ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

„Uwarunkowania podmiotowe i środowiskowe równoważenia obowiązków życia rodzinnego i zawodowego przez młode matki”

Cel: Celem badań była weryfikacja wybranych uwarunkowań podmiotowych oraz środowiskowych budowania równowagi pomiędzy życiem rodzinnym i zawodowym przez młode matki. W ramach projektu przyjęto perspektywę psychologii biegu życia (*life span*), rozpatrując reprezentowany przez młode matki okres wczesnej dorosłości z perspektywy wielości i różnorodności podejmowanych przez jednostkę zadań rozwojowych. Wśród zmiennych podmiotowych uwzględniono: 1) płeć psychologiczną, 2) ważność nadawaną roli zawodowej oraz rolaom rodzinnym (rodzicielskiej, małżeńskiej i domowej), 3) ilość ról uznawanych za ważne, 4) przekonania na temat roli płciowej. W zakresie czynników środowiskowych weryfikowano: 1) liczbę oraz 2) wiek posiadanych dzieci, 3) aktualny wymiar godzinowy pracy badanych kobiet oraz 4) ich małżonków/partnerów na przestrzeni tygodnia, 5) posiadanie wsparcia w opiece nad dziećmi, 6) wymaganą opiekę nad członkiem rodziny, 7) subiektywnie odczuwane obciążenie opieką nad dziećmi oraz 8) wsparcie odczuwane ze strony małżonka. W badaniach wykorzystano typologiczny model równowagi praca-rodzina (Rantanen, 2008) oparty na założeniu, że równowaga ta manifestuje się więc za pośrednictwem wzajemnych interakcji różnych jakościowo zjawisk – konfliktu oraz wzajemnego wzbogacania się ról. Na podstawie modelu wyróżniono cztery typy równowagi zróżnicowane pod kątem nasilenia współtworzących je składników: korzystny (niskie nasilenie konfliktu, wysokie wzbogacania), szkodliwy (wysokie nasilenie konfliktu, niskie wzbogacania), pasywny (niskie nasilenie zarówno konfliktu jak i wzbogacania) oraz aktywny (wysokie nasilenie konfliktu i wzbogacania). Badania z wykorzystaniem wspomnianego modelu na polskim gruncie kulturowym miały charakter pionierski. Zazwyczaj w badaniach poświęconych balansowi pomiędzy życiem rodzinnym i zawodowym płeć traktowana jest jako zmienna demograficzna, w związku z czym rozszerzono analizy dotyczące płci psychologicznej weryfikując zależność pomiędzy płcią psychologiczną badanych kobiet a: 1) ich przekonaniami na temat roli płciowej, 2) odczuwanym przez nie zadowoleniem z łączenia roli rodzinnej i zawodowej, 3) statusem ważności przypisywanym przez nie poszczególnym rolaom życiowym, 4) konfliktem praca-

rodzina/rodzina-praca, 5)wzbogacaniem praca-rodzina/rodzina-praca. Ze względu na fakt, że badanie prowadzone było w czasie pandemii COVID-19, w podjętych eksploracjach uwzględniono również czynnik obciążenia sytuacją pandemiczną, rozpatrując go z perspektywy związku z ukształtowanym przez młode matki typem równowagi oraz nasileniem cech związanych z płcią psychologiczną młodych matek. Prowadzone eksploracje kończy konstrukcja wieloczynnikowego modelu obrazującego powiązania pomiędzy wybranymi czynnikami podmiotowymi oraz środowiskowymi.

Metoda: Badanie prowadzone było w formie online za pośrednictwem platformy Survey Monkey. Uczestniczkami badania były pracujące zawodowo matki które pozostawały w związkach małżeńskich bądź kohabitacyjnych. Badania skoncentrowane były na grupie wiekowej reprezentującej okres wczesnej dorosłości (między 20 a 40 roku życia). Do ostatecznych analiz zakwalifikowano 113 kobiet. Osoby badane wypełniały zestaw kwestionariuszy w skład którego wchodziły: 1) *Skala Wzbogacenia Praca – Rodzina* (D. S. Carlson, K. M. Kacmar, J. H. Wayne, J.G. Grzywacz) w polskiej adaptacji J. F. Terelaka i K. A. Lozinskiej – Sheridan, 2) *Skala Konflikty Praca – Rodzina* (D. S. Carlson, K. M. Kacmar, L. J. Williams) w polskiej adaptacji J. F. Terelaka i K. A. Lozinskiej – Sheridan, 3) *Inwentarz do Oceny Płci Psychologiczne - IPP* (A. Kuczyńska), 4) *Kwestionariusz Przekonań na temat Ról Płciowych* (*Gender Role Belief Scale*; Brown, Gladstone, 2012) – tłumaczenie narzędzia stworzone na potrzeby badań własnych, 5) *Kwestionariusz Dobrostanu* (Caroll Ryff) w polskiej adaptacji D. Karaś i J. Ciecucha, 6) *Kwestionariusz Obciążenia pandemią COVID-19* – kwestionariusz stworzony na potrzeby badań własnych, 7) *Skala Ważności Ról Życiowych* (*Life Role Salience Scales*; Amatea, Cross, Clark, Bobby) – tłumaczenie narzędzia stworzone na potrzeby badań własnych, stworzona na potrzeby badania metryczka, 8) stworzona na potrzeby badania metryczka wraz ze skalą pomiaru zadowolenia z łączenia roli rodzinnej i zawodowej.

Analiza i interpretacja wyników: Uzyskane wyniki stanowią istotny głos w dyskusji dotyczącej sposobu definiowania zjawiska równowagi pomiędzy życiem rodzinnym i zawodowym. Źródło sporów stanowi dylemat, czy podstawą dla definiowania zjawiska równowagi powinny być elementy środowiskowe, które są zobiektywizowane i łatwo mierzalne, czy też subiektywne odczucia badanych zależne od podmiotowych dyspozycji i trudniejsze do pomiaru (m.in. Bianchi, Kasper, King, 2005; Grzywacz i Carlson, 2007). Na podstawie przeprowadzonych analiz udało się wyodrębnić czynniki powiązane z

uksztalowanym typem równowagi pomiędzy życiem rodzinnym i zawodowym. Wśród czynników podmiotowych wyróżnia się szczególnie płeć psychologiczna badanych. Kobiety androgyniczne, które łączą w sobie cechy męskie oraz kobiece (Bem, 1974) częściej niż pozostałe grupy (kobiety męskie, kobiece oraz nieokreślone) kształtują preferowany korzystny typ równowagi pomiędzy życiem rodzinnym i zawodowym. Wśród czynników środowiskowych wykazano powiązanie pomiędzy liczbą oraz wiekiem posiadanych dzieci, jak również odczuwanym przez młode matki obciążeniem opieką. Nie potwierdził się jednak kierunek zależności prognozowany w hipotezach badawczych: wraz ze wzrostem liczby dzieci, wzrasta szansa młodych matek na ukształtowanie korzystnego (względem pasywnego) typu równowagi, a wraz ze wzrostem wieku dzieci, maleje szansa na ukształtowanie korzystnego (względem pasywnego) typu równowagi. Stworzony wieloczynnikowy model zależności zawierający w sobie zarówno czynniki podmiotowe jak i środowiskowe wykrył powiązanie pomiędzy wsparciem odczuwanym ze strony męża/partnera oraz wagą przypisywaną roli zawodowej a typem ukształtowanej przez młode matki równowagi między życiem rodzinnym i zawodowym. Im większe wsparcie ze strony partnera odczuwają kobiety, tym większa szansa na wykształcenie przez nie korzystnego (względem pasywnego) typu równowagi. Prawdopodobieństwo ukształtowania korzystnego typu równowagi wzrasta również w wypadku nadania ważności roli zawodowej. Na bazie przeprowadzonych eksploracji nie udało się jednoznacznie wyróżnić najkorzystniejszego dla młodych matek typu równowagi pomiędzy życiem rodzinnym i zawodowym, potwierdzono jednak wnioski wysunięte przez zagranicznych badaczy (m.in. Rantanen i in, 2011) wskazujące szkodliwy typ równowagi jako najmniej korzystny.

Słowa klucze: równowaga pomiędzy życiem rodzinnym i zawodowym, konflikt praca-rodzina/rodzina-praca, wzbogacanie praca-rodzina/rodzina-praca, płeć psychologiczna, przekonania na temat roli płciowej, ważność roli życiowej, dobrostan psychologiczny

Ołga Capata

SUMMARY OF THE PhD THESIS

“Subjective and environmental conditions of balancing family and work responsibilities by young mothers”

Aim: The aim of the research was to verify selected subject and environmental conditions of the work-family balance among young mothers. With the use of life span perspective, period of early adulthood represented by young mothers was described from the perspective of multiplicity and diversity of developmental tasks undertaken by the individual. Among the subject variables, the following were taken into account: gender, role salience (considering work and family roles: parental, marital and domestic), the amount of roles considered salient and gender role beliefs. Among environmental factors, the following were verified: the number and age of children, the current working hours of women and their spouses/partners during the week, having support in childcare, required care of a family member, subjective childcare burden and support from the spouse's side.

Typological model of work-family balance (Rantanen et al, 2008) was used in the study, that was based on the assumption that the above mentioned balance is manifested through the interaction of qualitatively different phenomenon – work-family/family-work conflict and enrichment. On the basis of the typological model four types of balance were distinguished: beneficial balance (low demands, high resources), harmful balance (high demands, low resources), passive balance (low demands, low resources), active balance (high demands, high resources). There was no research conducted with the use of this model in Poland yet. In studies dedicated to the work-family balance, sex is usually treated as a demographic variable. Therefore the analysis of gender was extended by verifying the relationship between gender and: 1) women's gender role beliefs, 2) satisfaction from combining family and work roles, 3) the role salience, 4) work-family/family-work conflict, 5) work-family/family-work enrichment. Due to the fact that the study was conducted during the pandemic, pandemic burden was also included in the research. The relationship between the type of balance created by women and the pandemic burden, as well as the relationship between gender and pandemic burden were examined in the study.

Explorations end with the construction of a multi-factor model illustrating links between selected subject and environmental factors.

Method: The survey was conducted online via Survey Monkey platform. Research participants were working mothers who were married or cohabitating. Conducted research was focused on the period of early adulthood (between 20 and 40 years old). 113 women were qualified for the final analyses. The following questionnaires were used: 1) The Work-Family Enrichment Scale (D.S. Carlson, K.M. Kacmar, J.H. Wayne, J.G. Grzywacz) in the polish adaptation made by J.F. Terelak and K. A. Lozinska-Sheridan, 2) The Work-Family Conflict Scale (D. S. Carlson, K. M. Kacmar, L. J. Williams) in the polish adaptation made by J.F. Terelak and K. A. Lozinska-Sheridan, 3) IPP Questionnaire (A. Kuczyńska), 4) Gender Role Belief Scale (Brown, Gladstone, 2012) – translation of the tool created for the purpose of the research, 5) Well-being Scale (C. Ryff) in polish adaptation made by D. Karaś and J. Ciecuch, 6) Pandemic Burden Scale – questionnaire created for the purpose of the research, 7) Life Role Salience Scale (Amatea, Cross, Clark, Bobby) – translation of the tool created for the purpose of the research, 8) metric created for the purpose of the study (along with the scale for measuring satisfaction with combining family and professional role)

Analysis and interpretation of results: The obtained results are an important voice in the discussion on how to define the phenomenon of work-family balance. The source of dispute is based on dilemma, whether the basis for defining the phenomenon of balance should be environmental (objective and easily measurable) or should be base on subjective feelings or subject dispositions (which are more difficult to estimate and measure) (e.g. Bianchi, Kasper, King, 2005; Grzywacz, Carlson, 2007). On the basis of conducted analyses, it was possible to identify factors related to the type of balance established by women. Among the subject factors, the most significant in case of relationship with work-family balance is gender. The results show that androgynous women who combine masculine and feminine characteristics (Bem, 1974) are more likely than other groups (masculine, feminine and undifferentiated women) to develop the beneficial type of balance. Among the environmental factors, statistically significant association was found between the number of children and children's age, as well as the burden if care felt by mothers and the type of work-family balance. However, predictions made in hypothesis were not confirmed. The obtained results showed that the more children, the greater chance of mothers to form a beneficial type of balance (in relation to passive type) and the older children are, the lower is the chance to form a beneficial type of balance (in relation to passive type). The created multi-factor model of dependence, containing both subject and environmental factors, highlighted the connection between the spousal support, as well as

work role salience and the type of balance developed by examined mothers. The more support women feel from their partner, the greater chance for them to develop a beneficial (in comparison to passive) type of balance. The probability of developing a beneficial type of balance also increases in case of giving importance to work role. On the base of conducted research, it was not possible to distinguish a single type of balance that would be most favourable for mothers, but the conclusions drawn by foreign researchers (among others, Rantanen et al, 2011) indicating the harmful type of balance as the least favourable one were confirmed.

Keywords: work-family balance, work to family/family to work conflict, work to family/family to work enrichment, gender, gender role beliefs, role salience, psychological well-being

Olya Lapata